

во С.-Пб. ун-та, 2002. — 370 с.

3. Kaminska K. Sdownictwo miasta Torunia do polowy XVII w. na tle ustroju sadyw niektyrych miast Niemiec i Polski / Krystyna Kaminska ; Towarzystwo Naukowe w Toruniu. — Warszawa ; Poznan : Panst. Wydaw. Naukowe, 1980. — Т. 16, з. 2. — 187, [1] s.

4. Semrau A. Zur Geschichte des Muhlenregals im Deutschorndenslande / A. Semrau // MCV. — 1929. — Jg. 37. — S. 1—10.

5. Kisch G. Die Kulmer Handfeste. Rechtshistorische und textkritische Untersuchungen nebst Texten / Guido Kisch. — Stuttgart : Kohlhammer, 1933. — VIII, 162 S.

6. Semrau A. Der Markt nach Kulmischem Rechte im 13 Jh. / A. Semrau / MCV. — 1920. — Jg. 28. — S. 72—83.

7. Bardach J. Historia ustroju i prawa polskiego / Juliusz Bardach, Boguslaw Lesnodorski, Michal Pietrzak. — Warszawa : Lexis Nexis, 2001. — 666 s.

8. Balzer O. Geneza trybunalu Koronnego: studium z dziejyw sdownictwa polskiego XVI wieku / Oswald Balzer. — Warszawa : Nakl. red. Biblioteki Umiejtnosci Prawnych, 1886. — [4], 347 s.

9. Wozniakowa M. Sad Asesorski Koronny 1537—1795 jego organizacja funkcjonowanie i rola w dziejach prawa chelminskiego i magdeburckiego w Polsce / Maria Wozniakowa. — Warszawa : Naczelna Dyrekcja Archiwyyw Panstwowych, 1990. — 432 s.

10. Aysiak L. O tak zwanym sadzie szesciu miast / Ludwik Aysiak // Czasopismo prawno-historyczne. — 1975. — Т. 27, з. 2. — S. 114—119.

УДК 343.131(477.8)

Дем'янчук Т. Д., доцент кафедри
СГД ПФ НАВС, к.і.н., доцент

Діяльність кримінально-виконавчої системи НКВС в умовах масових репресій проти населення Західної України 1939—1941 років

У статті здійснено аналіз масових репресій, які відбувалися під час першого періоду радянзації західноукраїнських земель. Визначено, що означена проблема знаходиться в центрі уваги багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників із перших років незалежності України. Таке пояснення обумовлене науковими й суспільно-політичними обставинами, оскільки в умовах радянської дійсності порушене питання подавалося винятково в ідеологічній площині, що призвело до грубих фальсифікацій історичної дійсності, а також того, що мільйони неповинних громадян та члени їх сімей опинилися в категорії "ворогів народу".

Ключові слова: "вороги народу", кримінально-виконавча система, виправно-трудова та колонія, репресії, арешти, виселення.

В статье осуществлен анализ массовых репрессий, которые происходили во время первого периода советизации западноукраинских земель. Определено, что данная проблема находится в центре внимания многих как отечественных, так и зарубежных исследователей с первых лет независимости Украины. Это обусловлено научными и общественно-политическими обстоятельствами, поскольку в условиях советской действительности этот вопрос подавался исключительно в идеологической плоскости, что привело к грубым фальсификациям исторической действительности, а также к тому, что миллионы невинных граждан и члены их семей оказались в категории "врагов народа".

Ключевые слова: "враги народа", уголовно-исполнительная система, исправительно-трудова лагеря и колонии, репрессии, аресты, выселение.

The article analyzes the mass arrests that took place during the first period of Sovietization of Western Ukraine. It was determined that the problem is the focus of many, both domestic and foreign researchers of the first years of independence, Ukraine. This is due to both scientific and socio-political circumstances, as in Soviet reality, the problem was served only in the ideological plane, leading to a gross falsification of historical reality, and millions of innocent citizens and their family members were in the category of "enemies of the people".

Key words: "enemies of the people" penal system, labor camps and colonies, repression, arrests and evictions.

Постановка проблеми. Відновлення історичної справедливості є одним із головних завдань історичної науки на сучасному етапі. Доступ до значного пласту раніше забороненого широкому колу дослідників архівного матеріалу дозволяє вести пошук нових концептуальних підходів для об'єктивного висвітлення репресій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка праць, присвячених окресленій проблемі як на всеукраїнському, так і регіональному рівнях, відступають від концептуальних принципів загальнотеоретичного змісту і базуються на конкретно-фактологічному матеріалі. У цьому контексті слід відзначити напрацювань І. Біласа, В. Сергійчука, Г. Гончарука, О. Нагайцева, І. Андрухів, Д. Веденєєва, Г. Биструхіна, М. Головка, А. Кентія, К. Кондратюка, В. Косика, О. Горланова, А. Рогінського, С. Мора, В. Вельгорського та інших, а також ряд колективних монографій та збірників наукових доповідей конференцій. Водночас порушене питання вимагає подальших наукових досліджень, оскільки при вивченні масштабності репресій, форм і методів їх проведення ще недостатньо робиться акцент на висвітленні, зокрема, нормативно-правових актів функціонування та ролі у цих процесах кримінально-виконавчої системи (КВС) як важливої складової в структурі органів НКВС, що включала в себе мережу тюрем, виправно-трудова таборів, колоній, спецпоселень, у яких створювались специфічні умови утримання репресованих, їх працевлаштування тощо. Саме відсутність такого комплексного аналізу і зумовлює актуальність дослідження.

Мета статті. Показати правові основи та специфіку діяльності КВС як складової репресивного механізму НКВС, масштаби та категорії репресованих на західноукраїнських землях в умовах першої радянської радянської регіону.

Виклад основного матеріалу. Репресивні акції на західноукраїнських землях було започатковано директивою НКВС СРСР "Про організацію роботи у звільнених районах західних областей України і Білорусії" від 15 вересня 1939 р., у якій наказувалося спеціально створеним оперативним групам НКВС, які прийшли з червоною армією, крім інших завдань, арештовувати "найбільш реакційних" представників польської адміністрації, активних членів українських та польських громадсько-політичних об'єднань, а в захоплених тюрмах — "організувати нову тюремну адміністрацію із надійних людей на чолі з одним із співробітників НКВС" та забезпечити в них "суворий режим утримання арештованих" [1, с. 163]. Функціонування новоствореної тюремної системи здійснювалося на основі Положення про тюрми НКВС СРСР для осіб, які перебувають під слідством, затвердженого наказом НКВС СРСР 28 липня 1939 року. У п. 2 положення йшлося, що такі тюрми існують у союзних, автономних республіках і УНКВС країв та областей, а керівництво ними здійснює Головне тюремне управління НКВС СРСР через тюремні відділи (відділення) при УНКВС [2].

Слід відзначити, що офіційно обласні управління та міськрайвідділи НКВС і Робітниче-селянської міліції (РСМ) у західних областях створено наказом НКВС СРСР "Про організацію органів НКВС Західної України" лише 6 листопада.

1939 року, тобто після ухвали позачергової сесії Верховної Ради СРСР від 1

листопада про включення Західної України до скла-ду СРСР, комплектація управлінь НКВС Львівської, Дрогобицької (утворено 13 листопада), Луцької (згодом перейменовано у Волинську), Станіславської (з 9 листопада 1962 року – Івано-Франківська) та Тернопільської областей здійснювалося як із числа членів раніше прибулих оперативних груп НКВС, так і з направлених додатково 1 230 працівників з управлінь інших областей та випускників шкіл РСМ [3].

Прикриваючись тезою про “загострення класової боротьби”, органи НКВС розгорнули широкомасштабні заходи з їх “ізоляції”, що супроводжувалися арештами й масовими виселеннями населення за політичними, національними, релігійними та соціально-становими ознаками, а напередодні війни – і масовими розстрілами арештованих у тюрмах та приміщеннях райміськвідділів НКВС-НКДБ.

Арешти здійснювалися на основі наказу НКВС СРСР від 11 жовтня 1939 року “Про запровадження єдиної системи оперативного обліку антирадянських елементів, виявлених агентурною розробкою”. До “ворожих соціалістичному ладу елементів” було віднесено значну категорію місцевого населення, що становило 18 груп, які “в силу свого соціального і політичного минулого, національно-шовіністичних настроїв, релігійних переконань, моральної і політичної обмеженості” могли скласти загрозу новому режиму на анексованих землях [4]. Уже до кінця жовтня арештовано понад 200 активних громадсько-політичних діячів та активістів українських політичних партій і громадських об’єднань, безпідставно звинувачених у “провокаціях” проти радянської влади [5, с. 575].

Наказами НКВС СРСР від 11 грудня і 25 грудня 1939 року, 6 серпня, 7 і 20 вересня 1940 року завершено процес створення нової тюремної мережі в приєднаних західних областях, Північній Буковині та Бессарабії [6, с. 126–127]. Зокрема, маємо на увазі Волинську, Дрогобицьку, Львівську, Тернопільську, Станіславську, Ровенську та Чернівецьку області, де наприкінці 1940 р. налічувалось 26 в’язниць і дві внутрішні тюремні камери з лімітом на 8 228 в’язнів та штатом працівників кількістю 1 695 осіб [7]. Однак, за спогадами колишніх в’язнів, у камерах завжди перебувало у два-три рази більше арештованих, ніж передбачало встановлені норми. Зростала водночас і динаміка арештів. Так, у жовтні – грудні 1939 р. у Львівській, Волинській, Дрогобицькій, Ровенській, Станіславській та Тернопільській областях арештовано 9 667 осіб (5 406 поляків, 2 779 українців, 1 439 євреїв, 43 білоруси), протягом 1940 р. – 41 585 осіб (15 518 поляків, 15 024 українці, 10 924 євреї, 119 білорусів), а в січні – лютому 1941 р. – 3 052 особи (525 поляків, 2 179 українців, 332 євреї, 16 білорусів). Загалом цифра склала – 54 304 особи (21 449 поляків, 19 982 українці, 12 695 євреїв, 178 білорусів) [8].

За спогадами арештованих, у кожній тюрмі існував свій “стиль” допитів і розправ над в’язнями. Так, у Станіславській тюрмі слідчі під час допитів “перш за все старалися за всяку ціну дуже скоро заломити в’язня як духовно, так і фізично. І як тільки це осягнули, діставали від в’язня все, що потрібно їм було” [9]. Крім того, у Станіславській та Коломийській тюрмах у ході допитів застосовували електричні стільці та спеціальні електричні шафи [10].

Після винесення вироку (судом, Військовим трибуналом, Особливою нарадою) засуджених згідно з наказом НКВС СРСР № 1461 “Про порядок направлення засуджених у виправно-трудова табори НКВС” від 10 грудня 1939 року їх відправляли у виправно-трудова табори (ВТБ) та колонії. Документом передбачалось сім груп

засуджених відповідно до їх "соціальної небезпеки", а також вказувалися ВТБ, у яких вони мали відбувати покарання. Зокрема, до першої групи відносили засуджених "за участь у правотроцькістських контрреволюційних організаціях, зраду батьківщини (ст. 58-1 "а" і "б"), шпигунство (ст. 58-6, 193-24), диверсію (ст. 58-9), терор (ст. 58-8)", а також "керівників контрреволюційних фашистських, повстанських, націоналістичних організацій і антирадянських політпартій". Покарання вони мали відбувати у сімох ВТБ, а саме: "Севвостлаг" (Далекий Схід, район ріки Колими), "Воркутлаг" (Заполярь, Комі АРСР), "Ухтижлаг" (Північні райони Комі АРСР), "Норильлаг" (Заполярь, Таймирський округ), "Севжелдорлаг" (Заполярь, Комі АРСР), "Локчимлаг" (Комі АРСР), "Устьвымлаг" (Комі АРСР).

До другої групи належали засуджені "за шкідництво (ст. 58-7), перебіжчики (ст. 59-10, ст. 84), активні учасники контрреволюційних фашистських, повстанських і націоналістичних організацій та колишні члени політпартій (есери, меншовики, анархісти, грузмеки, дашнаки, мусаватисти та ін.), керівники й організатори масових безпорядків (ст. 59-2 "а"), засуджені за бандитизм (ст. 56, 59-3 "а"), збройний напад (ст. 167, ч. 3), а також які мали судимість за втечу з таборів і тюрем". Вони відбували покарання в 14 ВТБ, розміщених у Новосибірській ("Сиблаг", "Томасимлаг"), Карагандинській ("Карлаг"), Свердловській ("Севураллаг", "Івдельлаг"), Пермській ("Усольлаг"), Горьківській ("Унжлаг"), Кіровській ("В'ятлаг"), Архангельській ("Каргопольлаг", "Онеглаг", "Кулойлаг") областях, Узбецькій РСР ("Сазлаг"), Комі АРСР ("Севжелдорлаг") та Красноярському краї ("Краслаг").

Засуджені першої і другої груп направлялися у ВТБ винятково за персональними нарядами ГУТАБу, "незалежно від працездатності, за винятком інвалідів і хворих, які не могли слідувати в табори без сторонньої допомоги, а також інфекційно хворі".

Третю групу становили засуджені за інші "контрреволюційні злочини" за статтями Кримінального кодексу, які не входили до першої і другої груп, а саме: грабіж (ст. 165), розбій (ст. 167, ч. 1-2), а також рецидивісти, котрі мали більше трьох судимостей за однорідні злочини. Їх направляли в усі тодішні ВТБ, окрім сімох, чотири з яких знаходилися в Підмосков'ї ("Ликовлаг", "Химкилаг", будівництво південної гавані та Дмитрівського механічного заводу), а також "Лужлагу" (Ленінградська область), "на спецбудівництво № 211" (прикордонні райони УРСР) та "Райчихлагу" (прикордонні райони Хабаровського краю).

Четверту специфічну групу поповнили в'язні окремих національностей — німці, поляки, естонці, латиші, литовці, румуни, фіни, іранці, афганці, позбавлені волі за побутові та інші злочини, за винятком статей, указаних у перших трьох групах. Їх теж направляли в усі ВТБ, окрім "Ликовлагу", "Химкилагу", "Лужлагу", "спецбудівництва № 211", Дмитрівського мехзаводу, а також за винятком тих ВТБ, які знаходилися на території компактного проживання вказаних національностей.

П'яту групу поповнили засуджені за груповими справами, а також за приналежність до однієї із "контрреволюційних організацій" (троцькісти, есери, меншовики та ін). Якщо вони були арештовані на одній території, то відбувати покарання їх відправляли в різні ВТБ, а в місцях відбування покарання розподіляли по різних підрозділах, щоб вони не могли продовжувати свою "ворожу антирадянську діяльність".

Шосту групу становили піддані інших держав, засуджені незалежно від характеру злочину. Їх відправляли в різні ВТБ за персональними нарядами ГУТАБ НКВС.

До сьомої групи належали засуджені Особливою нарадою при НКВС СРСР. Вони

прибували до ВТБ за рознарядкою Першого спеціального відділу НКВС СРСР.

Відповідальність за дотримання обмежень та відправку засуджених у визначені місця відбування покарань покладалася на начальників відділів виправно-трудова колоній НКВС республік, УНКВС країв, областей, начальників тюрем, пересильних пунктів та колоній.

Згаданим документом відмінялася дія наказів про порядок направлення засуджених до місць відбування покарань від 13 жовтня 1937 р., 19 грудня 1937 р., 17 квітня 1938 р. та 9 травня 1938 р. [11].

Крім засуджених за злочини соціально-кримінального та політичного характеру, значна група населення піддавалася репресіям у вигляді виселень сімей у північні райони СРСР на спецпоселення. Започаткувала ці акції таємна ухвала РНК СРСР за № 2122-617сс від 29 грудня 1939 року “Про порядок переселення польських осадників із західних областей УРСР і БРСР”. Таких масових акцій до початку німецько-радянської війни було шість, остання з яких “стартувала” 16 травня 1941 року на підставі спільної постанови ЦК ВКП(б) і РНК СРСР “Про виселення ворожого елемента з республік Прибалтики, Західної України і Західної Білорусії, Молдавії”. На спецпоселення відправляли не лише сім’ї польських осадників, а й колишніх польських військових, військовополонених, державних чиновників, поміщиків, фабрикантів, підприємців та представників інших соціальних верств, серед яких було й чимало євреїв та українців. Окремі акції спрямовувались проти так званих біженців, котрі намагалися уникнути виселень і змінювали місце проживання, а також тих, котрі мали бажання виїхати до Німеччини, але їм було відмовлено фашистським урядом [12, с. 159], та проти сімей “націоналістів”, які перебували в підпіллі або втекли за кордон [13]. Під час першої акції (10–14 лютого 1940 р.) вислано 17 206 сімей (89 062 особи) польських осадників, другої (із 13 квітня – до кінця травня 1940 р.) – майже 25 тис. сімей із категорії “колишніх”, третьої (29 червня – 2 липня 1940 р.) – 37 532 родин (83 207 осіб) та 19 476 однаків-біженців [14, с. 153–156], четвертої (грудень 1940 – січень 1941 рр.) – понад 20 тис. сімей “націоналістів” та “зрадників батьківщини”, які втекли за кордон.

П’яту хвилю виселень передбачалось розпочати на основі таємної постанови РНК СРСР “Про план сільськогосподарського переселення на 1941 рік” від 6 січня 1941 року. Нею було заплановано переселити з одних регіонів СРСР в інші 206 427 селянських господарств, з яких 60 тис. – з України, у тому числі 41 тис. – у першому кварталі 1941 р. [15, с. 11–13]. Безперечно, що основну масу переселенців мали скласти мешканці західних областей, оскільки людські ресурси на теренах УРСР унаслідок штучного Голодомору 1932–1933 рр. та репресій зменшилися, за різними даними, на 7–10 млн осіб. Однак виконанню як січневої, так і травневої 1941 року постанов перешкодив початок німецько-радянської війни.

Як правило, операція з виселення проводилася несподівано для населення, одночасно на всій території західного регіону, “у день, визначений НКВС СРСР”. Наприклад, у ніч на 29 червня 1940 року відбулась акція з виселення так званих біженців. Для її проведення наказом начальника управління РСМ НКВС УРСР від 25 червня 1940 року до Львова було направлено з управлінь міліції інших областей 2 200 оперативних працівників і підготовлено 1 282 вагони [14, с. 149–151]. Зокрема, з Волинської області 29 червня відправлено на спецпоселення 3 567 сімей у складі 11 771 особи (1 017 українців, 1 837 поляків, 8 924 євреї), у Дрогобицькій – 6 295 осіб (1 520 сімей у складі 5 262 осіб та 1 038 однаків), у Станіславській – 1 170

сімей (2 519 осіб) та 612 однаків [14, с. 152–155].

Згідно з інструкціями, розробленими НКВС СРСР та затвердженими РНК СРСР, нажите майно сімей осадників, біженців, “націоналістів” і “зрадників батьківщини”, а також сільсько-господарський інвентар та худоба підлягали конфіскації та передавалися актом місцевим органам влади [15]. Спецвиселенцям дозволялося брати із собою лише речі першої необхідності: одяг, натільну білизну, взуття, постільну білизну, предмети посуду (миски, каструлі, горнята, виделки, ложки, ножі), продукти харчування на місяць, дрібний сільськогосподарський інвентар (сокиру, пилу, лопату, сапу, косу, граблі, вили, молоток тощо), гроші та ювелірні вироби (необмежено), скриню (куфер) або ящик для зберігання взятих речей. Однак загальна вага взятих із собою речей не мала була перевищувати 500 кг на сім'ю.

Відправлення переселенців мало здійснюватися поешелонно. Кожний ешелон складався з 55 вагонів, з яких чотири виділялися для перевезення сільськогосподарського інвентарю та громіздких речей, один – для конвою, один вагон виділявся під медичний ізолятор. У решті 49 вагонах перевозилися виселенці з розрахунку не менше 25 осіб у кожному разом із предметами й речами побуту першої необхідності. На кожний ешелон для медичного обслуговування виділявся один фельдшер і дві санітарки, а також відповідні медикаменти. Під час переїзду осадники-переселенці отримували безплатно один раз на день гарячу їжу й 800 грам хліба на особу [14, с. 129–130]. Оплата витрат за харчування на час перевезення покладалася на НКВС СРСР із розрахунку 2 крб. на добу для біженців, шлях переїзду яких не перевищував 10 діб і 2 крб. 50 коп. – на 15 діб [14, с. 156].

Як правило, усіх виселенців направляли на лісозаготівлі в систему підприємств Наркомлісу СРСР. Їх розміщували в робітничих селищах від 100 до 500 осіб, у будинках барачного типу з розрахунку 3 кв. м. на одну особу. Адміністративне керівництво спецпоселеннями здійснювали районні й селищні комендатури НКВС СРСР. Вони вели облік переселенців, слідкували за дотриманням ними встановленого режиму й порядку, попереджали можливість утеч. Витрати на утримання районних і селищних комендатур, а також усі адміністративні фінансові витрати здійснювалися за рахунок фінансів, які накопичувалися внаслідок відрахувань із заробітної плати спецпереселенців у розмірі не більше 10 відсотків. Відчислення на рахунки відділів виправно-трудова колоній відповідних обласних управлінь НКВС, до складу яких входили районні й селищні комендатури, централізовано проводили підприємства Наркомлісу СРСР, де працювали спецпереселенці.

В обов'язки комендантів спецпоселень входило: слідкувати за дотриманням встановленого в поселенні порядку; спостерігати за точним виконанням договорів про використання праці спецпереселенців, укладених відділами виправно-трудова колоній УНКВС із підприємствами Наркомлісу; вживати необхідних заходів для попередження втеч, виявлення й затримання правопорушників; вести боротьбу з п'янством, хуліганством, шинкарством й іншими порушеннями громадського порядку в поселеннях; систематично перевіряти наявність спецпереселенців; проводити реєстрацію актів громадянського стану.

Правила внутрішнього розпорядку на спецпоселеннях затверджувалися начальником відділу виправно-трудова колоній УНКВС і доводилися комендантом до всіх спецпереселенців поселення. За порушення режиму, трудової дисципліни, громадського порядку коменданти мали право накладати грошові штрафи до 25 крб. або

арештовувати до 5 днів (районні коменданти мали право накладати штрафи до 50 крб. й арештовувати на строк до 10 днів або притягувати до кримінальної відповідальності).

Спецпереселенці та їх сім'ї не мали права виїжджати за межі адміністративних районів виселення. Крім того, відлучення із спецселища чи з місця роботи більш як на 24 години, а також переселення у межах селища з одного барака в інший без дозволу коменданта вважалося грубим порушенням режиму й дисципліни з відповідними оргвисновками [14, с. 133–134].

Однак, як неодноразово відзначалося в доповідних записках Відділу трудових поселень ГУТАБ НКВС СРСР на ім'я наркома НКВС Л. Берії, житлові умови й працевлаштування спецпереселенців грубо порушувалися. Так, у поселеннях Красноярського краю, Архангельської, Кустанайської та Омської областей переселенців, як правило, розміщували по 2–3 сім'ї в одній кімнаті або по 15–20 сімей у бараках, які не мали кімнатного планування. Тут на одну особу переважно припадав один (максимум два) квадратний метр житлової площі, іноді не знаходилося місця поставити ліжко, тому доводилося спати на підлозі. Крім того, на більшості підприємств Наркомлісу не був організований належним чином виробничий процес, унаслідок чого не вистачало зрядь праці, для багатьох взагалі не було роботи, а ті, хто працював, через низьку продуктивність праці заробляли мізерні гроші (від 2 до 5 крб.), яких не вистачало на прожиття. Незадовільними в місцях поселень виявились і продовольче забезпечення, і медичне обслуговування, що призводило до хвороб та високої смертності [14, с. 138–142].

Висновки. Отже, на основі наведеного можемо констатувати наступне:

1. З перших днів анексії західноукраїнських земель прислані в складі червоної армії оперативні групи НКВС розпочали роботу з організації нової кримінально-виконавчої системи, яка повністю була сформована до кінця 1940 р. і включала мережу тюремних установ, виправно-трудова таборів та спецпоселень, пересильних пунктів, функціонування яких у системі НКВС СРСР, республіканських та обласних структур забезпечували відповідні управління, відділи та служби, що в цілому складали могутню імперію ГУТАБу.

2. Наказом НКВС СРСР від 11 жовтня 1939 року майже все населення анексованих західноукраїнських земель опинилося в категорії “антирадянських елементів”, проти яких розпочалися репресії, що тривали до самого початку німецько-радянської війни, жертвами яких стали сотні тисяч громадян краю.

3. Найбільш масово репресії проявились у таких формах, як арешти та виселення на спецпоселення, що проводилися за соціально-становими та національно-політичними ознаками, на основі таємних постанов РНК, ЦК ВКП(б), а також наказів, директив та інструкцій НКВС СРСР.

4. Масовий характер репресій був зумовлений низкою причин, головна з яких полягала в тому, щоб якнайшвидше здійснити “радянізацію” анексованих західноукраїнських територій. З іншого боку, назрівання можливої війни з Німеччиною вимагало очищення прикордонних з німецькою окупаційною зоною територій від “неблагонадійних” та “ворожих елементів”. Тому не випадково, що саме переселення як найбільш ефективний спосіб “чисток” займають у репресіях головне місце.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Михайленко П. П. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3 т. / П. Михайленко, Ю. Кондратьєв. — К. : Генеза, 1997. — Т. 2 : 1926–1945. — 1999. — 412 с.

2. Архів Управління Міністерства внутрішніх справ України в Івано-Франківській області (далі – АУМВСУФО). Приказ НКВД СССР “Положение о тюрьмах НКВД СССР для содержания подследственных” от 28 июля 1939 г. // Накази, директиви, розпорядження НКВС СРСР за 1939 р. Колекція документів. – Т. 1.
3. Архів УМВСУФО. Приказ НКВД СССР № 001359 “Об организации органов НКВД Западной Украины” от 6 ноября 1939 г. // Накази, директиви, розпорядження НКВС СРСР за 1939 р. Колекція документів. – Т. 1.
4. Архів УМВСУФО. Приказ НКВД СССР № 001223 “О введении единой системы оперативного учёта антисоветских элементов, выявляемых агентурной разработкой” от 11 октября 1939 года // Накази, директиви, розпорядження НКВС СРСР за 1939 рік. Колекція документів. – Т. 1.
5. Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. : історичні нариси / [Архієрейський Д. В., Бажан О. Г., Бикова Т. В. та ін.; відповід. ред. В. А. Смолій]. – К. : Наук. думка, 2002. – 952 с.
6. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : [у 2 кн.] / Іван Григорович Білас. – К. : Либідь – Військо України, 1994. – Кн. 1. – 432 с.
7. АУМВСУФО. Приказ НКВД УССР № 117 “О перекреплении тюрем к пересыльным пунктам” от 6 мая 1941 г. // Накази, директиви, розпорядження НКВС УРСР за 1941 рік. Колекція документів. – Т. 5.
8. Горланов О. А. Об арестах в западных областях Белоруссии и Украины в 1939–1941 гг. [Електронний ресурс] О. Горланов, А. Рогинский – Режим доступу : <http://www.memo.ru/history/Polacy1/GORROG.C.HTM>
9. Воля Покуття. – 1941. – 3 серпня.
10. Воля Покуття. – 1941. – 17 липня.
11. АУМВСУФО. Приказ НКВД СССР № 1461 “О порядке направления осужденных в исправительно-трудовые лагеря НКВД” от 10 декабря 1939 г. // Накази, директиви, розпорядження НКВС СРСР за 1939 р. Колекція документів. – Т. 1.
12. Кондратюк К. Втрати населення Західної України у 1939–1941 рр. / К. С. Кондратюк // Україна – Польща: важкі питання. – Варшава: TYRSA, 2001. – Т. 1. – С. 155–161.
13. АУМВСУФО. Приказ НКВД СССР № 001552 “О порядке ссылки в отдалённые северные районы СССР членов семей изменников родины, совершивших побег или перелет за границу” от 10 декабря 1940 года // Накази, директиви, розпорядження НКВС СРСР за 1940 рік. – Т. 1.
14. Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз : [у 2 кн.] / Іван Григорович Білас. – К. : Либідь – Військо України, 1994. – Кн. 2. – 688 с.
15. ДАІФО. – Ф. Р-295. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 11–13.
16. АУМВСУФО. Инструкция Народного Комиссара Внутренних Дел Союза ССР “О порядке ссылки в отдалённые северные районы СССР членов семей изменников родины, совершивших побег или перелёт за границу”, утверждена решением СНК СССР от 14 декабря 1940 г. // Накази, директиви, розпорядження НКВС СРСР за 1940 р. Колекція документів. – Т. 1.